

І. В. Шевчук, к. е. н., доцент,
кафедра фінансів і кредиту

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СКЛАДОВА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Постановка проблеми. Адміністрування податків і зборів є однією з найважливіших ознак та необхідною умовою існування держави, адже винятково за їх рахунок створюється переважна частина централізованих грошових фондів. Тому одним із основних завдань податкової політики повинно стати формування такої моделі правового впливу на відносини, які виникають у зв'язку із встановленням, нарахуванням і сплатою податків, яка дозволила б збалансувати публічні та приватні інтереси різних учасників економічних відносин, забезпечуючи виконання органами публічної влади своїх законодавчо визначених функцій у найбільш ефективний і мінімально затратний спосіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти податкового менеджменту в цілому та податкового контролю зокрема висвітлено у наукових працях А. Іванова, С. Буряка, А. Крисоватого, І. Лещух, Б. Яреми та інших [1, 2, 3, 6, 4]. В них досліджено сутність, принципи та функції податкового менеджменту, а також поняття, складові елементи та підходи до оцінювання ефективності податкового контролю. Проте окремі проблемні питання управління у сфері оподаткування та адміністрування податків і зборів потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є висвітлення теоретико-методичних основ податкового контролю та оцінка стану контрольно-перевірочної роботи органів Державної фіскальної служби України (ДФСУ). *Об'єктом дослідження* є сукупність відносин, що виникають в процесі здійснення податкового контролю суб'єктів господарювання.

Для наукового вирішення поставленого завдання використовувалися *методи*: абстрактно-логічний, порівняльного аналізу, розрахунково-конструктивний та аналогії.

Результати дослідження. У науковій літературі існує багато різноманітних поглядів на сутність, значення та функції податкового менеджменту. У більшості наукових праць податковий менеджмент розглядається на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, тобто на рівні держави і підприємства. Зокрема, Іванов А. І. зазначає, що податковий менеджмент спрямований на узгодження суб'єктивних намірів платників податків і осіб, що відповідають за справляння

податків, із реальними обставинами та організаційною ефективністю податкової системи, поєднання ідеально бажаного з реально можливим за умов, що склалися [1]. Буряк С. В. визначає податковий менеджмент як систему методів реалізації на практиці потенціалу, закладеного в економічну категорію «податок». Водночас науковець зазначає, що на сучасному етапі податковий менеджмент є складовою державного менеджменту та виступає тим типом управління, який повністю відповідає умовам ринкової економіки та забезпечить стабільне надходження податків до бюджету [2].

Податковий менеджмент необхідно розглядати у трьох аспектах: як систему управління податками; як соціальний прошарок тих, хто здійснює роботу з управління податками та як форму підприємництва стосовно корпоративного та персонального податкового менеджменту [3]. Ярема Б. П визначає податковий менеджмент як сукупність норм і правил, що регламентують податкову етику, податкову діяльність, податкову техніку, а також визначають міру відповідальності за порушення податкового законодавства [4]. Узагальнивши наведені визначення, зазначимо, що податковий менеджмент – це сукупність прийомів та методів цілеспрямованого впливу на відносини з приводу розподілу ВВП з метою формування централізованого грошового фонду держави засобами оподаткування та створення сприятливих умов для розвитку економіки та соціальної сфери.

Однією із складових управління у сфері оподаткування є податковий контроль як самостійний напрям державного фінансового контролю. Характерним для нього є певна стадія фінансової діяльності – стадія мобілізації коштів до централізованих грошових фондів. Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Податковий контроль здійснюється виключно контролюючими органами шляхом: ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів ДФСУ; перевірок та звірок відповідно до вимог Податкового кодексу України, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [5].

Контроль за виконанням податкового законодавства здійснюється шляхом проведення камеральних, документальних (планових або позапланових, виїзних або невиїзних) та фактичних перевірок (рис. 1).

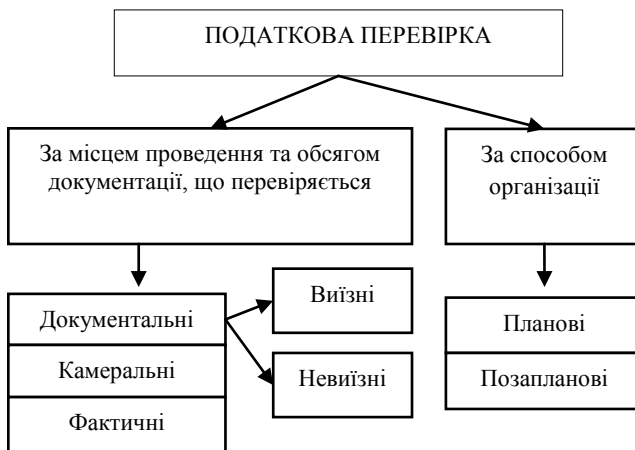

Рис. 1. Види податкових перевірок

Джерело: побудовано за [5].

Необхідність оцінки ефективності податкового контролю обумовлена потребою зниження рівня податкових правопорушень, забезпечення стабільності надходжень до бюджетів усіх рівнів та підвищення фіскальної ефективності та регулюючого потенціалу податкової системи. Поміж багатьох методик оцінки ефективності податкового контролю відмітимо наступний підхід:

- по-перше, показники та коефіцієнти аналізувати системно та в динаміці;

- по-друге, розрахувати та порівняти значення показників між податковими інспекціями, використовуючи показники донарахувань на одного податкового інспектора та фактично сплачених податків і зборів до бюджету з донарахованих за результатами перевірок сум у розрахунку на одного податкового інспектора;

- по-третє, здійснити розрахунок запропонованих показників у розрізі галузей економіки, адміністративних областей тощо для їх подальшого порівняння, виявлення основних тенденцій, попередження дисбалансів у процесі здійснення контрольно-перевірочних заходів для забезпечення повноти та своєчасності надходжень податкових платежів до бюджету [6].

Домінуючим чинником ефективної контрольно-перевірочної роботи є належне інформаційно-аналітичне забезпечення органів ДФСУ. Це комплекс заходів із збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання податковими органами

покладених на них функцій та завдань [5]. Як наслідок, сучасна ризикоорієнтована система відбору платників податків до перевірок дозволяє зосереджуватися виключно на ризикових підприємствах. Під ризиком розуміється ймовірність недекларування (неповного декларування) платником податків податкових зобов'язань, невиконання платником податків іншого законодавства, контроль за яким покладено на органи ДФСУ. В результаті відбуватиметься збільшення податкової віддачі з основних податків, зменшення збитків та виведення багатьох підприємств з категорії збиткових, а також зменшення залишку від'ємного значення з ПДВ, який після бюджетного відшкодування включається до складу податкового кредиту наступного податкового періоду. Динаміку показників контрольно-перевірочної роботи органів ДФСУ наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники організації контрольно-перевірочної роботи органів ДФСУ

Елементи контрольно-перевірочної роботи	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Зміна, %, п.п.
Включено до плану-графіка документальних планових перевірок платників – всього:	12200	6198	4912	2,5 р.
в т.ч. фізичних осіб – підприємців	9072	6351	3300	2,7 р.
Донараховано до бюджету узгоджених податкових зобов'язань, млрд. грн.:	4,34	8,0	4,6	106,9
з них фактично сплачено до бюджету:				
млрд. грн.,	3,02	3,3	2,9	96,03
%	70,0	41,3	63,5	-6,5
Здійснено перевірок платників податків щодо правильності нарахування та утримання ПДФО, грн.	10200	12345	-	121,03
Донараховано податку на доходи фізичних осіб та застосовано штрафних санкцій, млрд. грн.	0,32	0,34	0,63	196,9

Джерело: складено за даними [6].

Також зауважимо, що підрозділами оподаткування фізичних осіб протягом 2015 р. до бюджету донараховано близько 627 млн. грн. податку на доходи фізичних осіб та 82 млн. грн. єдиного внеску. За звітний період виявлено понад 102 тис. найманих осіб, праця яких використовувалась роботодавцем без укладання трудових угод, та яким виплачувалась заробітна плата без сплати до бюджету належних

сум податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску. До державної реєстрації залучено понад 41 тис. громадян, які здійснювали підприємницьку діяльність без державної реєстрації. Як наслідок, до бюджету додатково сплачено близько 21 млн. грн. податків [6].

Висновки. Однією з важливих проблем фінансового сектору економіки України залишається удосконалення організації податкового контролю, основою якого є контрольно-перевірочна робота. На першому етапі удосконалення процедури планування та відбору до перевірки виключно ризикових платників податків дало змогу зменшити кількість планових перевірок та покращити показники контрольно-перевірочної роботи. В перспективі лібералізація контрольно-перевірочної роботи сприятиме:

- покращенню обслуговування платників податків;
- створенню сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва,
- досягненню довіри, взаєморозуміння та партнерства,
- зменшенню податкового тиску та втручання у господарську діяльність платників податків.

Відтак, податковий контроль створює передумови для виконання податками фіскальної функції. Тому від ефективності його здійснення залежить добробут і фінансова безпека держави.

Список використаних джерел

1. Іванов Ю.Б. Податкова система: підруч. / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк – К.: Атіка, 2006. – 920 с.
2. Буряк С.В. Податковий менеджмент як складова державного менеджменту / С.В. Буряк // Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право). – 2009 –№ 3. – С. 92-96.
3. Крисоватий А.І. Податковий менеджмент: навч. посіб. / А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 304 с.
4. Ярема Б.М. Податковий менеджмент: навч. посіб. / Б.М. Ярема, В.П. Маринець – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 224 с.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI зі змін та доп. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
6. Лещух І.В. Економічна ефективність податкового контролю в Україні / І. В. Лещух // Економіка і прогнозування. – 2015. – No1. – С. 45.
7. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sfs.gov.ua>.